

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΡΕΥΝΩΝ ΝΕΟΛΟΓΙΚΩΝ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ: ΑΝΚΑΘΗΤΗΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΠΕΤΡΟΥ

ΙΔΡΥΤΗΣ : ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΤΗΣ : ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΠΕΝΤΗΚΟΣΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ – ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1952

Ε.Υ.Δ. Π.Ε. Κ.Ε.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Ο ΟΡΑΜΑΤΙΣΤΗΣ

Συνηθίζουμε να πιστεύουμε, ότι ο αληθινός πνευματικός δημιουργός, και μάλιστα εκείνος που, με όποιον τρόπο, στέκει φορέας ή κήρυκας της Παγκόσμιας Σκέψης, μέσα στο έργο του, ή με το έργο του, ακολουθεί ή ανταλαλεί κάποια θεωρία, φιλοσοφική, είτε άλλης λογής, ή προβάλλει δόγμα ή σύστημα, παλαιό ή νέο, ή διαμορφωμένο πάνω σε πρότυπα καθιερωμένα. Η Φύση κι η μελέτη, ή έρευνα κι η εμπειρία είναι πάντα οι πρώτοι διδάχοι όλων, και κεινών που φτάνουν να δώσουν, στον καιρό τους, στον τόπο τους ή στην ανθρωπότητα, έργα αξια για να ζήσουν.

Όμως για τον "Αγγελο Σικελιανό, δε μπορούμε να πούμε και ν' αποδείξουμε ότι ακολούθησε όρισμένη σχολή ή δόγμα, ούτε ότι συνταιριάζεται ή υποτάσσεται ή στόχασή του γενικά σε τούτη ή εκείνη την αισθητική θεωρία. Πίσω απ' την ακράτη του ακτινοβολία, όρθώνεται δλόδετος, άδέσμευτος κι άνυπόταχτος ό ποιητής της ύγείας και της άμόλευτης έλληνικής συνείδησης, ό κλασικός του νέου Έλληνικού Λυρισμού κι ό στοχαστής ό βαθύγνωμος. Πιστεύει ότι Ποίηση και Σοφία και Πράξη είναι ή τριαδική σύνθεση που φωτίζει τό δρόμο του πνευματικού έργάτη. Και πασκίζει να φτάσει, όπως τό λέει στο τελευταίο του γραφτό της πρώτης Ίουνίου 1951, «εκεί όπου ή Ποίηση είναι Πατρίδα κι ή Πατρίδα Ποίηση».

Ο Σικελιανός έγραφα κι άλλου, δέν είναι μονάχα ποιητής έθνικός, ένας απ' τό φωτόβολο τρίπλευρο Σολωμός - Παλαμάς - Σικελιανός, όπου υπάρχει ή δόξα των δύο τελευταίων αίωνων της ποιησεώς μας. Είναι ό μεγαλόστομος κήρυκας της Έλλάδας, της πολυεκατόχρονης μάνας του Πνεύματος και του Πολιτισμού, και, μαζί κι ακόμα, ό βαθύγνωμος ανθρωπιστής, ό ποτισμένος σύγκορμα και σύψυχα με την αγάπη της γής του και του λαού του, αλλά και των λαών του κόσμου όλου, και με τον πόνο των ταπεινών και των κατατρεγμένων της ζωής. Τό σάλπισμά του, έθνικό, χριστιανικό, πανανθρώπινο, ξεχύνεται από σάλπιγγες χάλκινες βουερές, κι αντίβουίζει γιγάντιο μέσ' απ' τό έργο του δλάκερο.

Αντικρύζοντας ψυχικά τή φωτεινότατη μορφή του μεγάλου φίλου μου, αναθυμάμαι συχνά τους στίχους του Άνδρέα Κάλβου:

Τό κύμα Ίόνιον πρώτον
έφίλησε τό σώμα,
Πρώτοι οι Ίόνιοι ζέφυροι
έχάιδεσαν τό στήθος.

Αυτό τό κύμα Ίόνιον κι αυτοί οι Ίόνιοι ζέφυροι, ξεκινώντας μιά μέρα άδερφωμένα απ' τό μοσκοβολισμένο νησί του Ποιητή των «Έλευθέρων Πολιορκημένων», έφτασαν στο περιγιάλι, της Λευκάδας, και μέσα στους αναπαλμούς τους, τουφεραν τό προφητικό Σολωμικό μήνυμα, κι έμποτίσανε μ' αυτό τό είναι του νέου Σικελιανού δλόχορδο. "Ετσι, στις ψυχικές τους φλέβες γυρόφερνε από νωρίς τό λαγαρό βαθύτερο νόημα του έργου του μεγάλου Ζακυθινού. Κάποτε που μιλούσαμε στη Φανερωμένη για την ποίηση του Σολωμού, μου λέγε: «Κήρυγμα, τό νιώθω, όχι μόνο έθνικό, όπως δά όλοι τό πιστεύουν και τό δοξάζουν, αλλά και πλατύτατα ανθρώπινο μαζί.» Κι είχε δίκιο. Γιατί, χαράζοντας ό ίδιος ό Σολωμός, κατά τή συνήθειά του, κανόνες κι έπιταγές στον έαυτό του τον ίδιο, για να συνθέσει τό μεγαλούργημά του, τους «Έλευθέρους Πολιορκημένους», γράφει έτούτα:

«Κάμε, ώστε ό μικρός κύκλος, μέσα στον όποιο κινείται ή πολιορκημένη πόλις να ξεσπάσει εις την άτμοσφαιρα του τά μεγαλύτερα συμφέροντα της Έλλάδας και, στη γενική θέση, τά μεγαλύτερα συμφέροντα της ανθρωπότητας. Τοιουτοτρόπως ή υπόθεση δένεται με τό παγκόσμιο σύστημα.»

Αυτή ή τοποθέτηση του θέματος της πολιορκίας του Μισολογγιού, αυτή ή πλατύτερη επαγωγή κι έρμηνεία της υπερανθρώπινης άγωνίας των λιγοστών, των πεινασμένων, αλλά θαυμαστών εκείνων γενναίων, ύψώνει τό Σολωμό μας — και σε σε ποιάν έποχή! — πρόδρομο της ιδέας της παγκόσμιας έλευθερίας και της παγκόσμιας ένότητας, και τους άπλους εκείνους άντρες, κι αυτούς μάρτυρες των ίδιων αυτών τρανών ιδανικών.

Τό πνεύμα τουτο τό μεγαλοφτέρουγο έπιφοίτησε στο Σικελιανό κι έφώλιασε στην ψυχή του και σύνθεσε τό μέσα του πλούτος. Γιατί ό ποιητής μας δε στέκει μόνο ό μεγάλος λυρικός κι ό μεγαλόπνευστος δραματικός. Είναι κι ό μεγάλος μύστης και κήρυκας της παγκόσμιας τούτης θρησκείας της Έλευθερίας της Ειρήνης και της Άδελφосύνης κι ό Χριστιανός, στο πλατύτατο νόημα της λέξης.

Έτσι, συνακόλουθα, στάθηκε κι ό δραματιστής των μεγάλων δραμάτων. Διαίσθηση και σπουδή κι αυτοαποκάλυψη του πότισαν ως τό μεδούλι την προσωκρατική φιλοσοφία και τά μυστήρια του όρφισμού και του Πυθαγορισμού, και τον έκαναν να μετουσιώσει μέσα του τά πρωτογέννητα,

Ἐλευσίνια θέσμια καὶ τὸ πανάρχαιο Δελφικὸ σύστημα.

Ὅλοι αὐτοὶ οἱ κύκλοι, ἐπάλληλοι, ὁμόκεντροι ἢ ἑτερόκεντροι, ἔφτασαν νὰ τὸν ὑψώσουν σ' ἀσύγκριτον ἀπολογητὴ τοῦ Ὁραίου, τοῦ Μεγάλου καὶ τ' Ἀληθινοῦ. Κι ἡ βούλησή του ἢ ἀντρίκια τὸν ἔφερε ν' ἀντικρύσει, προφητικά, μὰ στέρεα, τὰ προβλήματα τὰ μέγала, πὺ πρόβαλα ν' μπρὸς στὴ σύνορα τοῦ ἀνθρώπου. Ἐπειτα ἀπ' τὸν πρῶτο παγκόσμιο πόλεμο καὶ διαμορφώθηκαν ἀναπάντεχα καὶ κυριαρχοῦν, βραχνάδες ἀβάσταχτοι στὴ μοῖρα τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ πρώτη ἐκδήλωση τοῦ πνεύματος παρῶσι ἀστήκε στὰ 1923. Ἐπῆρετότε τὴν πρωτοβουλία καὶ συνεννοήθηκε μ' ἐκπρόσωπους τῆς φοιτητικῆς νεολαίας — πάντα ἢ φροντίδα του κι ἡ στοργή του, ὅπως τὸ ξέρουμε, ἦταν γιὰ τὴ νέα γενεά—καὶ σχεδίασε σειρά ἀπὸ εἰκοσι ὀμίλλες στὴν αἴθουσα τῆς Νομικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου, μὲ θέμα τοὺς προδρόμους, παλιούς καὶ σύγχρονους, τῆς ἰδέας τῆς παγκόσμιας ἐλευθερίας καὶ τῆς ἀδελφωσύνης ὄλων τῶν λαῶν τῆς Γῆς. Ἐκανε

τότε δύο ἀπ' τὶς ὀμίλλες αὐτές, σὲ μεγάλες κι ἐνθουσιώδεις συγκεντρώσεις, κι εἶχαν ἀντίλαλο βαθύτατο στοὺς νέους καὶ σ' ὄλο τὸν πνευματικὸ κόσμον· ἀλλὰ σταμάτησαν, ἐξαιτίας τοῦ διαφορισμοῦ στὶς κατευθύνσεις πὺ χωρίζει πάντα τ' ἀνή-

συχὰ νιάτα καὶ τῆς διαμάχης πὺ εἶχε ἀρχίσει ἀνάμεσα τοὺς· γιὰτὴ ἢ κάθε ὀμάδα τὸν διεκδικούσε φανατικά γι' ἀρχηγὸ τῆς ἀποκλειστικῆς.

Ἄλλὰ τὸν πλατὺ κύκλο τῆς σκέψης του δὲν ἤθελε νὰ τὸν στενέψει ὁ Ποιητῆς, καὶ γιὰ τοῦτο ἔμεινε ἀπραγματοποίητο τὸ σχεδίασμα πὺ ὑπάρχει κάπου, μὲ τὴ σειρά τῶν ὀνομάτων τῶν πρωτόβουλων, πὺ κήρυξαν στοὺς καιροὺς τὸ νέο, ἀλλὰ καὶ παλαιό, εὐαγγέλιο τῆς Μεγάλης Προσδοκίας τῶν ἀνθρώπων.

Αὐτὴ ἢ δοκιμαστικὴ κίνηση ἦταν ἐξαγγελία τοῦ

μεγάλου σχεδίου πὺ εἶχεν δραματιστεῖ. Εἶχε ἀναπιάσει τὸ προζύμι γιὰ τὸ τρανὸ τὸ ἔργο. Κάποτε, τὸ Νοέμβρη τοῦ 1949, μού ἔγραφε ἀπ' τὸ ἐρημητήρι τοῦ τῆς Σαλαμίνας, πάνω σ' ἀνάλογο πνευματικὸ θέμα, ἐτοῦτα: «Ἐσὺ τὸ ξέρεις πὺς καὶ τὰ κόκκαλα ἔχουν μεδούλα. Καὶ

Ὁ Σικελιανὸς τὴν ἐποχὴ πὺ ἔγραψε τὸν «Ἀλαφροσκίωτο».

μέ το μεδούλι αυτό έχω σκοπό να κάνω τη θροφή μου κάμποσο καιρό ακόμα. Όλα τ' άλλα τ' άφομοίωσα στο κοινής θροφής τραπέζι της μελέτης. Τώρα μου απομένει ή θροφή του λιονταριαού ή του «κόνσορα». Τέτοια θροφή τον έθρεφε και τότε.

Έτσι ρυθμικά, κλιμακωτά, συνέλαβε τη «Δελφική Ίδέα». Γιατί διάλεξε ο Σικελιανός τους Δελφούς για τόπο πραγματοποίησης του δράματός του, τó εξηγεί σε μια σύντομη προκήρυξη του Ίανουαρίου 1926, τυπωμένη σε πέντε γλωσσες, όπου λέει: «Όσο για τó στίβο των Δελφών, τον εδιάλεξαμε, γιατί, απολύτως λυτρωμένος άπ' τó χρόνο, από κάθε αίτια διχογνωμίας και άρρυθμίας, και κρατώντας μοναχά τó αντίφεγγο μιας κεντρικής πνευματικής κληρονομίας, όπου μοιάζει να 'ναι κάθετη στη γήν άκέρια, έπροσφερόταν από μοναχός του στην καθολικότητα και στη σαφήνεια του σκοπού μας». Και τó πρώτο σάλπισμά του, σάλπισμα λυρικό, ήταν ó «Δελφικός Λόγος», ποίημα πολύχυμο, μακρόσυρτο—152 δίστιχα σε δεκαπεντασύλλαβο—πού τó 'γραψε κατά τόν Ίανουάριο του 1927, και τυπώθηκε σε 200 αντίτυπα, σε μεγάλο σχήμα, άνώνυμα, όπως συνήθιζε από παλιά, κι όπως παρουσίασε και τούς τέσσερις τόμους του «Πρόλογου της ζωής». Τó προοίμιο αυτό, πού τ' ονομάτισε «Η Αφιέρωση», ήταν τó ξεκίνημά του για τó Δελφικό Κίνημα, πού, με τήν άκούραστη και φωτεινή συνεργασία της Εύας, της υπεράξιας συντρόφισσάς του, έκδηλώθηκε με τις πρώτες «Δελφικές Έορτές», τó 1927. Στο ποίημα αυτό θυμίζει τή ρήση των Έλευσινίων Μυστηρίων: «Έκ τυμπάνου έφαγον, εκ κυβάλου έπιον», με τó στίχο του:

Κι άν από τύμπανο έφαγα, κι άν από κύβαλο ήπια,

και μάς λέει έπειτα πώς άρχισε:

Κι ως άσκητης στην έρημο, πού άνοίγει ένα πηγάδι,
τόν ούρανό άπ' τά βάθη του να βλέπει και τόν Άδη.

Και ξεκινώντας για τó μεγάλο μόχτο,
λέει:

Κι άπάνωθέ μου όλόκαιρος ó άνήφορος κι ó βράχος.

Και κράζει ó δραματιστής, άκαρτερώντας συντρόφους για τήν τραχιά πορεία. Και νιώθει να τόν άκλουθούν στόν άνηφορικό τó δρόμο, όπου βαδίζει, οδηγός άσταμάτητος:

Και των λαών ή χλαλοή μ' ακολουθει ως άπάνω,
σάν τó σκυλί πού χύνεται ξεπίσω άπ' τó ζητιάνο.

Βοήθα με, Γη, τί σάλεψε βαθιά μου ή πρώτη τάξη.
του κόσμου ή πράξη είναι καπνός κι ή σκέψη μου
είναι ή πράξη.

Βοήθα με, Γη. Και σού Ουρανό, τó μέγα κόμπο λύστον,

πάνω άπ' τή γήν ή κιβωτός να πλέξει των άρίστον.

Και στοχάζεται πιά πώς φτάνει ψηλά:

Τι έδω ή φυχή είναι θέληση, και πέλαγο είν' ή μνήμη,
και Μοῦσα ή μάνα των Μουσών, ή άθάνατη Έπιστήμη.

Τότε ή φωνή, πού δέν ξεκινάει από στόμα,
του λέει:

Κι ωςά γιομίσεις έντολή τήν καθεμιά σου φλέβα,
μετός από ύμνο άθάνατο, μην καρτερείς, κατέβα.

Και, καταπώς τόν έπρόσταξε ó μέσα του προφητικός Λόγος, κατέβη, για να ριξει στη γής, κάτω άπ' τις Φαιδριάδες και πλάι στην κρήνη πού κελαϊδει αιώνες σιγαλή ροή της Κασταλίας, τις ρίζες του δέντρου του Μεγάλου Λυτρωμού.

Έτσι, με τις «Δελφικές Έορτές», χάραξε τó πρώτο σύνορο του κινήματος πού στοχάστηκε. Ο αντίλαλός τους, και στόν Έλληνικό κόσμο και διεθνικά, ήταν βαθύτατος. Άλλά ó Σικελιανός πού είχε μέσα του άναχωνέψει τήν πεμπτουσία του Έλληνικού Μύθου των καιρών όλων, δέν έσταμάτησε. Τó είχε κηρύξει:

Δέν είν' σταθμός στοῦ Λόγου τήν πορεία ó Μύθος,
να σταθώ σ' ένα σκαλί όμορφιάς, ν' άναπαυτώ.

Τó 1930 άκολούθησαν οί δεύτερες Δελφικές Έορτές.

Τότε ξαπόλυσε τó «Aurei Delphique», τó «Δελφικό Κάλεσμα», και τó 'στειλε στους έγκυρότερους θαυμαστές του Έλληνικού πνεύματος κι υπέρμαχους της Παγκόσμιας Συνεργασίας, στην Εύρώπη και στην Άμερική.

Τó κείμενο αυτό έκαμε καταπληκτική έντύπωση στόν πνευματικό και καλλιτεχνικό κόσμο. «Τó Δελφικό Κάλεσμα» τελειωνε με τά χρυσά τούτα λόγια:

«Δέ μιλώ, παρά μόνο σ' εκείνους πού μπορώ να τούς βαπτίσω «Νεοδωρικούς», τούς πρωτοπόρους μιας νέας Φυλής, ή, καλύτερα, της Φυλής της ξαναγεννημένης από ρίζα, κείνους, πού, άν κι έσωτερικά δεμένοι στο παρόν με τήν άσταμάτητη σύγκρουση της οδύνης πού κλείνει μέσα του, ξέρουν όμως και τήν καθαρή σύγκρουση της Ίδέας με τήν Ύλη, και τή σύγκρουση άναμεταξύ αυτών πού πλάθουν μιάν έποχή και της έποχής πού πρέπει να πλαστεί... εκείνων πού νιώθουν βαθιά μέσα τους τήν κρυφή ούσια του σύμπαντος, πού με τó θάρρος ξυπνάει τή χαρά της δημιουργίας, αυτή πού προστά της κι ó Θάνατος ó ίδιος χάνει τήν πίκρα του».

Και στο τέλος ζητάει να πάρουν όλοι αυτοί τó «δημιουργικό σφυρί», για να χτυπήσουν μαζί του ρυθμικά, δυνατά στα καμίνι, όπου είναι έτοιμο τó καυτό αίδερο των πεπρωμένων».

Στην προκήρυξη αυτή αποκρίθηκαν διαλεχτοί πνευματικοί άνδρες ξένοι, ποτισμένοι με το πνεύμα του αρχαίου Ελληνισμού αλλά και κήρυκες του Ανθρωπισμού, και πολλοί έτρεξαν στα κάλεσμά του, προσκυνητές στα Δελφικά Ιερά, και παραστάτες και σύνδρομοί του, και μαζί κι όλη ή ζωντανή Ελλάδα του Λόγου και των Τεχνών. Και βοήθημα ανάμεσα στους ξένους αυτούς τέσσερις επιβλητικές μορφές, το Maria Meunier, το Gabriel Boissy, το René Pueouh, το Gilbert Murray.

Στις 14 Οκτώβρη του 1932 έκανε νέα προκήρυξη, για τους Έλληνες τούτη τη φορά, και ειδικώτερα για τους εκπαιδευτικούς, που πίστευε στη μεγάλη τους άποστολή και στη δύναμή τους. Ήταν φυλλάδιο από 24 μεγάλες σελίδες, με τον τίτλο «Δελφική Ένωση» και τον παράτιτλο «Ένα προανάκρουσμα», όπου διαδηλώνει την πίστη του στα δόγματα που άπάνω τους στηριζότανε ή Δελφική δράση και Ήθική: «σε αρχές άπλες, όπως γράφει, και κατηγορηματικές, που, βασισμένες στα προαιώνια κοσμολογικά, φυσιολογικά και ψυχολογικά θεμέλια της ζωής του ανθρώπου, έμπορούσαν να μεταφερθούνε από τη σκέψη στο επίπεδο της πράξης, σε θεσμούς και σε ρυθμούς δημιουργικούς, αρχές άτράνταχτες κι αιώνιες». Και προφητεύει: «Η ώρα έχει σημάνει για την ίδρυση ενός στίβου σταθερού, μιάς κεντρικής Έστίας τοπικής και παγκόσμιας κοινωνικότητας, που, υπακούοντας όλα ρυθμικά στις βασικές καθολικές αρχές της Δωρικής όρθοδοξίας, θέ να προσπαθούνε να έξυψώσουν, μ' αναλογικό συντονισμό, συγχρόνως το ήθικό και το πνευματικό επίπεδο ατόμων και λαού».

Τελευταίο ακολούθησε άλλο κήρυγμα του με τον τίτλο «Τό Δελφικό Πανεπιστήμιο, προσχέδιο», όπου προβάλλει συνοπτικό διάγραμμα για την όργάνωση πνευμα-

τικού κέντρου στους Δελφούς, όπου στοχαζόταν ότι έπρεπε να λειτουργήσει αυτόνομος πολύπλευρος διεθνής όργανισμός, με κατευθύνσεις κοινωνιολογικές, καλλιτεχνικές κι έπιστημονικές και δράση λυτρωμένη από κρατικούς και πολιτικούς φανατισμούς, για να μπορεί, όπως γράφει: «ν' άντλεί ως ένα δέντρο γενεαλογικό παγκόσμιο, τις ζωτικές δυνάμεις του από ό-

λόκληρη άνεξάίρετα την ιστορία κι από όλόκληρο τό έδαφος της Γής». Και ή διδασκαλία του, όπως γράφει παρακάτω, «να μη στηρίζεται σ' αυτή ή εκείνη τη μονόπλευρη άποψη των προβλημάτων του καιρού μας, αλλά να θεωρεί σύνθετο και όλόκληρο τό πρόβλημα του ανθρώπου επί της Γής».

Σ' αυτές τις θεμελιακές σκέψεις προσχωρούν μ' ένθουσιασμό σοφοί και καλλιτέχνες, που τον άναγνωρίζουν ως πνευματικό ταγό. Ανάμεσα σ' αυτούς ό Gabriel Boissy έκινήθηκε δραστήρια, κι έστειλε σ' έκλεχτές προσωπικότητες έγκύκλιο φωτεινή, όπου, μέσα σ' άλλα, γράφει και τούτα;

«Έξω και πάνω άπ' την πολιτική, άν και για τους ίδιους ανθρωπιστικούς σκοπούς που επιδιώκει ή Γενεύη, ή Εύρώπη, και ό κόσμος όλος έχει άνάγκη από 'να Κέντρο άπόλυτα

πνευματικό. Κι έπειδή αυτό τό Κέντρο δέν ήμπορεί να ύποδειχθεί από κανένα, κατά την προσωπική προτίμησή του, αλλά πρέπει να τό ύποδείξει αυτή ή ίδια ή ιστορία κι ή μαγνητική και ήθική εκείνη έλξη όπου συσσωρεύεται στο διάστημα των αίωνων, μιά διαλεχτή όμάδα διανοούμενοι και φίλοι των ανθρώπων έστοχάστη πως κανένα μέρος του πολιτισμένου κόσμου δέ θα ήμπορεί ν' άνταποκριθεί καλύτερα στο σκοπό, από τους Δελφούς».

Ό Σικελιανός είχε βαθειά συνείδηση της μεγάλης άποστολής του, όταν με την

Ο Σικελιανός (δρβιος) με τον Γ. Μαραγκόπουλο στα 1910.

έσωτερική του ένόραση έπλαθε τ' όνειρο της νέας πνευματικής 'Αμφικτυονίας. Πεισματικά όρθωνόταν μέσα του ό 'Αθλητής κι ό "Ηρωας τών μεγάλων αγώνων, πού πίστευε ότι απ' τούς διαλεχτούς, σάν από πηγή παντοδύναμη, θά λαμπάδιζε κάποτε τό φώς τό ανέσπερον, τό αναστασιακό, πού θά διασκόρπιζε τά σκοτάδια γύρω και θά μοίραζε στην 'Ανθρωπότητα απλόχερα τά μεγάλα αγαθά.

'Αλλά τό χρονικό σταματάει εκεί. 'Η εξάρθρωση του κόσμου πού προχωρούσε καταστροφική, ή αδιαφορία τών 'Ελλήνων εκείνων πού έπρεπε και μπορούσαν νά βάλουν τά πραγματικά θεμέλια του μεγάλου έργου, όλοι οι σύνδρομοι τών κακών καιρών, έκαμαν νά σβήσει και ν' απολησμονηθεί.

Αυτός όμως δε δείλιασε ποτέ. Πίστευε στην ιδέα πού στοχάστηκε και την άχτιδοβολούσε γύρω του και πέρα, μ' όλο του τό είναι, ψυχικό και σωματικό. Και, νομί-

ζω, ταιριάζει για τόν ποιητή και τόν δραματιστή εκείνο πού έχει γράψει ό "Εμερσον γι' άλλο μεγάλο πνεύμα: «Τό καθαριο του τό αίμα, ευγλωττίο, μιλούσε στο πρόσωπό του, με τόσο φωτεινό τρόπο, πού μπορούσες νά ελπείς, ότι και τό σώμα του ακόμα, κι αυτό στοχαζόταν.»

Πιο ξεκάθαρα απ' όλα του τά δημιουργήματα, ή 'ιδέα κι ό κόσμος αυτός, πιστεύω ότι λαμπυρίζει σε δέκα στίχους της «Συνείδησης της προσωπικής δημιουργίας»:

Πιο ψηλά από τόν άχνό παλιγγενετικό καημό,
έκεί πού σιμώνει ή σύντομη του ανθρώπου μνήμη
πού ό χρησμός άστράφτει άμφίδρομος στά σκότη,
μές στον καταρράχτη τών βαθιών μεταμορφώσεων,
όπου ό έμπρηστής κι ό έραστής κι ό καρπιστής ρυθμός
καλούν τόν "Ανθρωπο,
όπως τό λυωμένο χάλκωμα,
στη νέα του μήτρα,
νά χαράζει απ' την άρχή
τό νέο του μέσ σ' δλάκερη την πλάση χνάρι!...

ΑΓΙΣ ΘΕΟΣ

